

UNDERSVISINGSMATERIALE

TILGODESER FÆLLES MÅL

Musik • Dansk • Billedkunst
Indskolingen



- Sangrepertoire
- Musikoplevelse
- Instrumentkendskab
- Fremstilling
- Læsning

Brug før / efter skolekoncert med

SVØBSK

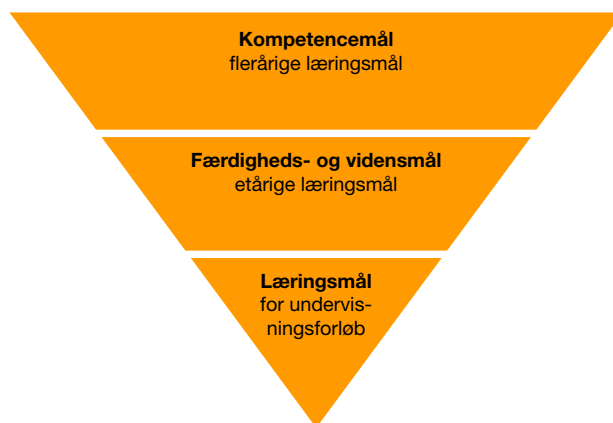
LMS' aktiviteter er støttet af
STATENS KUNSTFOND



Fælles Mål

MUSIK, DANSK OG BILLEDKUNST

0.-3. KLASSE



MUSIK

1 - 2. klasse

KOMPETENCEOMRÅDER

Musikudøvelse
Musikforståelse



KOMPETENCEMÅL

Eleven kan deltage opmærksomt i sang, spil og bevægelse.
Eleven kan lytte og udtrykke sig om musik

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSMÅL

Sangrepertoire

Eleven kan synge med på nye og ældre sange og salmer

Eleven har viden om tekst og melodi i nye og ældre sange og salmer

Musikoplevelse

Eleven kan lytte opmærksomt til musik

Eleven har viden om aktiv lytning

Instrumentkendskab

Eleven kan gengive klangen af og navngive forskellige typer af instrumenter

Eleven har viden om forskellige typer af instrumenter

EKSEMPLER PÅ LÆRINGSMÅL

1. Eleverne kan synge en folkevisе og både agere forsanger og kor.
2. Eleverne kan redegøre for samspillet mellem vers og omkvæd i en folkevisе.

BEMÆRK

Ovenstående Fælles Mål er eksemplariske og dækker ikke nødvendigvis hele målgruppen for skolekoncerten. Til gengæld er opgaverne i undervisningsmaterialet enkle at justere i sværhedsgrad og kan tilpasses alle klassetrin i pågældende målgruppe. De udvalgte målpar er med andre ord ikke udtømmende for materialets relevans.

DANSK

1 - 2. klasse

KOMPETENCEOMRÅDE

Læsning
Fremstilling

KOMPETENCEMÅL

Eleven kan læse enkle tekster sikkert og bruge dem i hverdagssammenhænge
Eleven kan udtrykke sig i skrift, tale, lyd og billede i nære og velkendte situationer

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSMÅL Forberedelse

Eleven kan bruge enkle skabeloner til at strukturere sit stof

Eleven har viden om enkel disposition

Fremstilling

Eleven kan udarbejde enkle tekster med titel, start, midte og slutning

Eleven har viden om genretræk ved enkle fortællende og informerende tekster

EKSEMPLER PÅ LÆRINGSMÅL

1. Eleverne kan digte nye vers til en indlært folkevise.
2. Eleverne kan navngive udvalgte instrumenter ud fra instrumentbilleder.

BILLEDKUNST

0. – 3. klasse

KOMPETENCEOMRÅDE

Billedfremstilling

KOMPETENCEMÅL

Eleven kan udtrykke sig i plane, rumlige og digitale billeder

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSMÅL Tegning og grafik (fase 1)

Eleven kan tegne ud fra ideer og oplevelser

Eleven har viden om tegneredskabers udtryksmuligheder

EKSEMPEL PÅ LÆRINGSMÅL

Eleverne kan udtrykke sig kreativt på baggrund af en musikalsk oplevelse

BEMÆRK

Ovenstående Fælles Mål er eksemplariske og dækker ikke nødvendigvis hele målgruppen for skolekoncerten. Til gengæld er opgaverne i undervisningsmaterialet enkle at justere i sværhedsgrad og kan tilpasses alle klassetrin i pågældende målgruppe. De udvalgte målpar er med andre ord ikke udtømmende for materialets relevans.

SVØBSK

Koncert for indskolingen

I dette skoleår kommer *Svøbsk* og spiller koncert for indskolingen på jeres skole. *Svøbsk* er en tæt sammenspillet dansk folkemusikkvartet, hvor de fire musikere supplerer hinanden på sublim vis. Musikken er en blanding af traditionel og moderne folkemusik, virtuost fremført med legende lethed og masser af sjæl. 'Svøbsk' er også navnet på en melodi- og dansetype, hvor man snurrer rundt og rundt - svøbt i en tæt omfavelse, indtil man bliver helt ..nåja.... svøbsk ! Til koncerten vil eleverne på samme vis blive hvirvlet gennem folkemusik, historier, sang, dans og rytmer - og vil selvfølgelig også komme til at prøve at danse undervejs. De fire musikere har alle stor erfaring med at spille skolekoncerter og turnerer flittigt i ind- og udland, og orkestret har udgivet 3 CD'er.

Musikere:

Maren Hallberg Larsen: Harmonika, concertina, skeer og sang

Jørgen Dickmeiss: Violin, guitar, mund- og jødeharpe og sang

Simon Busk: Percussion og sang

Theis Langlands: Klaver, mundharpe og sang

Undervisningsmaterialet

Materialet lægger op til at arbejde kreativt med sang, tekst og tegning i fagene

musik, dansk og billedkunst

- med udgangspunkt i sangen **Vasse Visse** der indgår i koncerten:

- Børnene skal synge med på visen til koncerten (noder vedlagt)
- De kan også tegne og digte flere vers til den (forslag til forløb vedlagt).
- Som lydeksempel er der hilsener/instrumentpræsentationer fra de fire musikere + 3 fælles lyttenumre
- Som baggrundsstof læreren er der vedlagt en kort artikel om spillemandsmusikken i Danmark gennem tiderne.

NB! Undervisningsmaterialet downloades fra musikgruppens side på www.lms.dk
Lydeksemplerne downloades samme sted

NB! Inden koncerten vil *Svøbsk* gerne have, at eleverne som minimum har hørt de fire hilsener/instrumentpræsentationer, og har øvet at synge omkvædet til *Vasse Visse*.

Eventuelle spørgsmål besvares gerne ved henvendelse til områdekonsulenten
eller til LMS på 86 19 45 70.

Vi ønsker rigtig god fornøjelse med koncerten!
Med venlig hilsen

LMS & SVØBSK

SVØBSK

Praktiske oplysninger:

Målgruppe: Indskolingen

Max. publikum: 120

Opstillings- og nedtagningstid: 30 min / 30 min

Scene: Ønsker ikke scene, men har behov for ca. 4x3 m direkte på gulvet. Vi skal bruge 1 stol uden armlæn. Adgang til 230V stikkontakt. Hvis gymnastiksal, vil vi gerne stille op på langs i salen.

Strøm: 220 V

Publikum: På gulvet.

Forplejning: Kaffe, te, vand evt. brød/frugt

Ved ankomst: Orkestret henvender sig på kontoret for at blive vist til rette, hvis ikke andet er aftalt.

Kontakt til Svøbsk

Skolens kontaktlærer bedes tage kontakt med Svøbsk i god tid inden koncerten for at sikre, at alle aftaler er på plads. Informér fx om særlige parkerings- og tilkørselsforhold eller andre særlige forhold ved afvikling af koncerten.



Kontaktperson for SVØBSK:

Jørgen Dickmeiss

E-mail: jorgen@svobsk.dk

Tlf: 2684 4672

Husk evaluering

Skolernes evaluering af koncerterne og undervisningsmaterialet er vigtige for LMS' videreudvikling af skolekoncertordningen, så derfor opfordrer vi jer til at evaluere efter hver koncert. Det foregår elektronisk via nettet og tager kun få minutter. Evalueringsskemaet findes i skolens koncertplan på **www.lms.dk**. Brug skolens login for at komme til koncertplanen. Bemærk, at evalueringsskemaet kun kan udfyldes én gang pr. koncert. I koncertplanen vil I også kunne se musikernes evalueringer af mødet med jeres børn.

INDHOLD

side

- 1 Vi præsenterer... *Svøbsk* (lærer)
- 2 Instrumentpræsentation og en hilsen fra musikerne (elev)
- 3 Lidt mere om musikken som lydeksempler (lærer)
- 4-7 Vi arbejder med: skæmtevisen *Vasse Visse* (lærer/elev)
- 8-10 Spillemandsmusik - et kort historisk overblik (baggrundsstof - lærer)
- 11 Lille koncertplakat til skolens opslagstavle

NB! Materialet kan downloades som pdf-fil fra LMS' hjemmeside: www.lms.dk

LYDEKSEMPLER

- 1. *After Tønder* (Simon Busk)
- 2 *Undergrunden* (Jørgen Dickmeiss)
- 3 *Vasse Visse* (trad. / tekst bearbejdet af Jørgen Dickmeiss)
- 4 *Tre traditionelle Læsø-polkaer* (trad. DK)
- 5 Jørgen præsenterer sine instrumenter
- 6 Maren præsenterer sin harmonika
- 7 Theis præsenterer sine instrumenter
- 8 Simon præsenterer sine percussioninstrumenter

Al musik spilles af *Svøbsk*. Læs mere om de enkelte numre på s. 3.

Lydeksemplerne kan downloades fra gruppens katalogside på www.lms.dk

Vi præsenterer....

Jørgen Dickmeis

- *Violin, sang, guitar, mund- og jødeharpe & toradet harmonika*

Jørgen startede på trompet, da han var 6 år i det lokale FDF-brassband i Odense. Fem år senere skiftede han dog til violin, og det var et rigtig godt match. Han spillede mest klassisk musik, men som 18-årig kastede han noderne overbord og begyndte at eksperimentere med andre måder at spille og udtrykke sig på. Især folkemusikken drog ham, specielt hvor violinen var indblandet, og han begyndte at udforske den danske musikkultur mere indgående. Han har gennem de sidste 20 år skrevet og udgivet en masse folkemusik og sange og oplevet fantastiske ting gennem musikken i mange forskellige sammenhænge.

Jørgen er uddannet på folkemusiklinjen på Det Fynske Musikkonservatorium, Bachelor i musikvidenskab og sølvbeslået rigsspillemand.

Theis Juul Langlands

- *Klaver, sang, mundharpe, harmonika & ukulele*

Theis (f.1978) er opvokset på Fyn. Spiller folkemusik, rock og pop og blander gerne elementer fra flere genrer. Uddannet rytmisk pianist fra Det Fynske Musikkonservatorium, hvor han opdagede folkemusikken - "det blæste benene væk under mig første gang jeg opdagede den energi og liv men også jordnærhed og smukke stemninger som folkemusikken rummer". Han er udover Svøbsk aktiv i forskellige bands, bl.a. Habadekuk, Rannok og Fionia Stringband. "Langlands udtryk er meget forskelligt, fra klassisk harmonik, over Lucky Luke klaver, til østcanadiske basgange og supersofistiskerede højrehåndsharmonier"

(Fyens Stiftstidende, aug. 2010)



Maren Hallberg Larsen

- *Harmonika, sang & skeer*

Maren (f.1975) er vokset op på Amager i et hjem, der var præget af folkemusik fra hele verden. Hendes kærlighed til folkemusik og dans er hendes væsentligste musikalske inspirationskilde. For at fordybe sig i den danske folkemusik har hun studeret på Folkemusiklinjen på Det Fynske Musikkonservatorium i 5 år med tangenthharmonika som hovedinstrument.

Maren er i dag en aktiv og alsidig musiker, der skaber et spændende og dynamisk univers, når hun spiller.

Simon Alsing Busk

- *Percussion & sang*

Simon (f.1985) voksede op i Egtved syd for Vejle, og har spillet musik fra han var helt lille. Fik sit første trommesæt allerede som 6 årig, og efter at have prøvet forskellige andre instrumenter besluttede han, at det var rytmerne og især percussion-instrumenterne, han bedst kunne lide. Han har rejst over hele verden for at hente inspiration til sit spil og er blevet undervist af mange store mestre i, hvordan trommer og dans er tæt forbundne. Barndomshjemmet var fyldt med musik, og han har hele sin opvækst haft en legende tilgang til musikken. Det legende element er stadig meget vigtigt for ham, når han er ude at optræde.

Han farver musikken på mange måder samtidig med, at han leverer et stærkt beat.

Tjek hjemmesiden ud:

www.svobsk.dk

HØR INSTRUMENTERNE SPILLE - OG MUSIKERNE SIGE HEJ!



JØRGEN DICKMEISS - violin, mandolin, guitar, jødeharpe, to-radet harmonika & sang



Se video med Jørgen



MAREN HALLBERG LARSEN - harmonika, skeer & sang



Se video med Maren



THEIS JUUL LANGLANDS - klaver, mundharpe & ukulele



Se video med Theis



SIMON BUSK - percussion, mandolin & sang



Se video med Simon

SVØBSK'S MANGE INSTRUMENTER

LIDT MERE OM MUSIKKEN - LYDEKSEMPLER:

Hør først instrumentpræsentationerne (de 4 videoklip på s. 2), så børnene kan lytte efter instrumenterne, der 'leger' med hinanden i de øvrige numre:

1. *After Tønder* (Simon Busk)

På Tønder Festialen er der fest og musik døgnet rundt, så når man kommer hjem derfra, er det som om der sidder en hel flok violiner inde i hovedet på en, som spiller videre i flere dage efter. Denne melodi er skrevet under indflydelse af disse efterveer.

2. *Undergrunden* (Jørgen Dickmeiss)

Scottish er en af de skønneste pardanse i den europæiske tradition, og stammer - som navnet antyder - fra Skotland. Via skotske spillemænd blev dansen for ca. 200 år siden udbredt til europæiske slotte og herregårde, hvor den blev højeste mode. Fra slottene vandrede den videre ned i undergrunden, når lokale landsbyspillemænd 'plankede' den (= at lytte ved plankeværket) - og på den facon blev dens udbredelse stor. Denne melodi er en ny scottish, skrevet af Jørgen.

3. *Visse Vasse* (trad., teksten bearbejdet af Jørgen Dickmeiss)

En skæmtevisse/fabelvisse med 'vrøvleords-omkvæd'. Den skal eleverne synge med på til koncerten. På s. 4-7 er der en nærmere beskrivelse af tekstens opbygning, noder til sangen samt et forslag til, hvordan man kan arbejde videre med den.

4. *Tre traditionelle polkaer fra Læsø* (Forkert polka efter Madvig Vilsen / Kingo Pedersens Vestenom efter Levy Vilsen / Jørgen Christians polka efter Hartvig Mortensen)

1. Forkert polka: Når man danser forkert polka - eller vestenom, som det også kaldes - danser man den forkerte vej rundt i salen (dvs med uret) Det var meget udbredt på Læsø, hvor der er rigtig mange 'forkerte polkaer'. **2. Kingo Pedersens Vestenom:** Kingo Pedersen var folkemusikeren Levy Vilsens barndomsven, og denne polka var den, han allerhelst ville danse til. **3. Jørgen Christians Polka:** Den kendte Læsømusiker Hartvig Mortensen lærte *Jørgen Christians Polka* af sin far Morten Degn, som havde lært den af den legendariske Læsø-spillemand Jørgen Christian Møller. Det var meget typisk at man lærte at spille af sin far og som voksen også udvekslede musik med andre etablerede spillemænd.



..og der må selvfølgelig gerne danses til!

SKÆMTEVISEN VISSE VASSE

- Lyt, syng og digt!

Sangen *Visse Vasse* indgår i koncerten med *Svøbsk*, og det kan være oplagt at arbejde lidt med den i klassen. *Visse Vasse* er en skæmtevis/fabelvis med et lidt skørt indhold. Den har også et tilbagevendende langt vrøvleords-omkvæd, som børnene skal lære, så de kan synge med på det til koncerten.

1. SYNG VISEN SAMMEN

Det første vers ser sådan ud:

Jeg gik mig hen til Halleby gård
Vasse visse, vasse visse, vasse vum faldera
Jeg skulle hen og klippe får
Vasse visse, vasse visse, vasse vum faldera
Der mødte jeg en gammel mand
Vasse visse, vasse visse, vasse vum faldera
hans skæg var atten alen langt
Vasse visse, vasse visse, vasse vum faldera
Rores til bores, rores til bores,
Rores til bores og juk, juk, juk,
Vasse visse, vasse visse, vasse vum faldera

Visens øvrige vers er alle bygget op over samme skabelon og udgør samlet en fremadskridende historie. Teksten indeholder visse faste formuleringer, der går igen (»Jeg så ham i hans...« osv.), og verslinierne kombineres hele tiden med de mange vrøvleord ind imellem. Traditionelt synges verslinierne af en forsanger, mens omkvædslinierne synges af alle. I eksemplet ovenfor er omkvædslinierne skrevet med fremhævet skrift

- Se alle vers og noder + becifringer til sangen på næste side.
- Visen kan også høres som lydeksempel (lydeksempel 3)
- Se desuden tegneark s. 7

2. LAV SELV FLERE VERS

Endelig lægger visen også op til meddigtning, hvor eleverne selv kan prøve at digte flere nye vers til over samme model. Tag fx udgangspunkt i at finde nogen gode rim om andre dele af den gamle mands udseende, og se så, hvad der sker. Omkvædet er det samme.

På s. 6 er der et forslag til et meddigtningsforløb sammen med eleverne.

VASSE VISSE

(Trad. Danmark/tekst bearbejdet af Jørgen Dickmeiss)

Jeg gik mig hen til Hal-le-by gård } *vas-se vis-se, vas-se vis-se, vas-se vum fal-de-ra.* { Jeg
mød-te jeg en gam-mel mand) *vis-se vis-se, vas-se vis-se, vas-se vum fal-de-ra.* { Hans

skul-le hen og klip-pe får, } *vas-se vis-se, vas-se vis-se, vas-se vum fal-de-ra.* { Der
skæg var at-ten a-len langt) *vis-se vis-se, vas-se vis-se, vas-se vum fal-de-ra.* {

Ro-res til bo-res, ro-res til bo-res, ro-res til bo-res

juk, juk, juk, vas-se vis-se, vas-se vis-se, vas-se vum fal-de-ra.

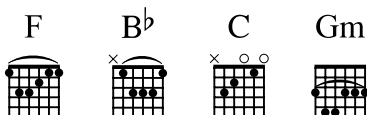
2. Jeg så ham i hans lange skæg
Der lå en gås på 14 æg
Jeg så ham i hans næsebor
Jeg hilste på hans oldemor

3. Jeg så ham på hans brede ryg
Der stod en ka'l og kørnede' byg
Jeg så ham på hans tykke lår
Der sad en pige og klippede' får

4. Jeg så ham på hans runde knæer
Der voksede to egetræer
Jeg så ham på hans sorte tå
Den var helt forgnasket som en skrå

5. Og jeg så ham i hans agtertud
Der sad en djævel og kiggede ud
Jeg sparkede' djævelen i hans fjæs
Af eder kom der femten læs

Guitar-akkorder:



Sangen skal øves inden koncerten, så eleverne kan synge med på omkvædene.

Se forslag til meddigtningforløb på s. 6.

DIGT FLERE VERS TIL VASSE VISSE

Forslag til meddigtning-forløb for 0.-1. klasse

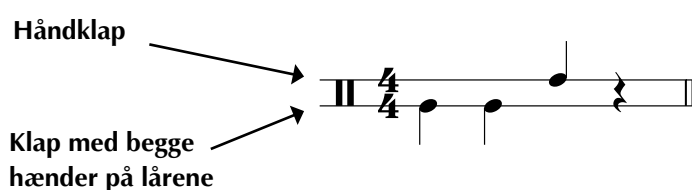
1. Syng sangen for/med klassen, eller spil evt. *Svøbsk's* version (lydeksempel 3)
2. Snak lidt i fællesskab om teksten. Fx at teksten er lidt 'skør'/vrøvlet, og at der er nogle rim, der går igen.
3. Skriv et vers op på tavlen, og find i fællesskab rimene i teksten.
4. Del børnene op i grupper to og to, og sæt dem til sammen at lave et nyt vers. Feks:

Jeg så ham i hans store øje.
 Vasse visse...
 Der sad en gammel papegøje.
 Vasse visse... osv.

5. Eleverne skriver de to rimende ord, de finder på, op og tegner illustrationer til deres vers.
6. Bagefter viser de (to og to) tegningerne til klassen og synger deres vers (læreren kan hjælpe lidt til her). Resten af klassen synger svarene (vasse visse ...etc.)
7. Skriv alle vers op og syng det hele sammen.
8. Klassen kan evt. komme til at synge et af deres vers (2 rim, 4 linier) sammen med *Svøbsk* til koncerten (aftales med musikerne inden koncerten begynder).

Forslag til meddigtning-forløb for 2.-3. klasse

1. Samme forløb som ovenfor. For de lidt større elever kan opgaven dog fx udvides med, at de skal lave vers til en helt ny historie, de selv finder på, men stadig med de samme regler: visse sætninger går igen, ordene skal rime osv.
2. Derudover kan de også lære at lave denne lille bodypercussion-rytme som akkompagnement til sangen (klappes mens man synger):



Tegneark til *VISSE VASSE*

ELEVARK

*Den gamle mand, visen fortæller om, er vist ikke helt almindelig.
Prøv at tegne ham, som du tror, han ser ud!*

Den følgende artikel om træk fra spillemandsmusikkens historie her i Danmark er skrevet af Jørgen Dickmeiss fra Svøbsk og tænkt som baggrundsstof til læreren. Teksten kan i udpluk videreformidles til eleverne og sammen med koncertoplevelsen fx lægge op til en snak om musik, fester og spillemænd, som børnene selv har mødt i deres hverdag.

SPILLEMANDSMUSIK

- et kort historisk overblik...



INDLEDNING

Spillemanden kender man til i stort set alle kulturer i hele verden, for der har altid været brug for én, der kunne levere musikken, når der skulle være fest. Uanset om det var årstidens fester, livets fester, religiøse fester, royale ceremonier osv. - musik skulle og skal der til. Og i hver en lille flække på jorden hører der sig ofte noget ganske bestemt musik til, når der skal festes og danses. Musikken, sangen og dansen har nemlig hver deres særpræg fra egn til egn helt på linie med dialekterne i sproget.

Sådan er det stadig i vore dage, men sådan var det i langt højere grad førhen. Den teknologiske revolution indenfor de digitale medier, samt CD-salg og internet har imidlertid ført til en tilsvarende revolution indefor musikkulturen i hele verden. Det er på én gang blevet nemmere at høre og få fat i alverdens musik, samtidig med, at den musik, man hører og bruger rundt omkring, er blevet mere ensartet – særligt når det gælder, hvad der er moderne på et givent tidspunkt. Det er dog mere selve musikkens væsen, som jeg vil komme ind på i denne artikel.

Lad os derfor starte med at se lidt tilbage i Danmarkshistorien.

1. Danmark i 1500 tallet

Hvis vi går helt tilbage til 15-1600 tallet, så var Danmark udpræget et bondesamfund, hvor man boede og arbejdede med landbrug. Man ved desværre ikke så meget om, hvordan instrumentalmusikken har lydt og om dens udbredelse, men man ved, at landsbymusikken havde sit særpræg ved brugen af en række gamle, traditionelle instrumenter.

Det var fx bordun-instrumenter som drejelire, sækkepibe og humle (et strengeinstrument – forløber til guitaren/ klaveret), strygeinstrumenter som gige og fedel (forløbere for violinen), blæseinstrumenter som skalmesje, fløjter (typisk af birkebark) foruden tromme, byhorn, rumlepotte. Alt det har man bl.a. kunnet læse ud af samtidige kalkmalerier i danske kirker. Men hvilke instrumenter, der blev brugt, har helt sikkert været meget lokalt betinget.

Det var ikke altid, at spillemændene overhovedet havde et instrument, men så sang de bare, mens folk dansede til. Det findes der masser af eksempler på: Om beboerne på Fur siges det således i *Pontoppidans Danske Atlas* fra 1768, at »de bruger ingen instrumentalmusik, men fornøjer

sig med at danse efter sang ... af kæmpeviser og andre viser«. Musikken i landsbyen blev ifølge folkeminddeforskeren Henrik Koudal udført som en art vennetjeneste. Det var altså en del af landsbykulturen og ikke en egentlig vare som spillemanden fik kontant betaling for.

2. Stadsmusikantvæsenet (1660-1849)

I en periode på 350 år var musiklivet i Danmark organiseret på en meget speciel vis i kraft af stadsmusikantvæsenet. Stadsmusikanterne var kongeligt privilegerede musikere, der havde monopol på al musikudøvelse i hver deres område af Danmark – og dermed også på landsbymusikken.

Stadsmusikanterne stod også for al musikundervisning, og de større steder havde de flere svende og lærlinge, så de kunne danne et mindre orkester. Udbredelsen af stadsmusikanterne var mest effektiv i og omkring købstæderne, men fik alligevel stor indflydelse for musikken og spillemænd overalt i Danmark. Nu skulle man fx betale den lokale stadsmusikant et honorar for at få lov til at spille til gilder (hvis det skulle gå lovligt til!). Eller også skulle stadsmusikanten selv forestå alle gilderne – også selvom han typisk ikke var en del af lokalmiljøet og derved ikke kendte egnens skikke og egnens dansemusik! Der var bl.a. mange tyske stadsmusikanter i Danmark en overgang, da man ikke havde uddannede professionelle musikere nok i Danmark.



Stadsmusikanter, 1723



Spillemandstraditionen er typisk gået i arv fra far til søn og mor til datter, men nok sjældent i så omfattende grad som hos Himmerland-spillemanden Jens Frederiksen (1854-1943). Han havde nemlig ikke mindre end 8 sønner, der alle spillede! Her er et billede af hele flokken sammen med far.



Manden på billedet hed Anders Jørgensen og levede bl.a. af at strejfe omkring og spille og fortælle eventyr.

3. Nye tider for musikken

Stadsmusikantvæsenet ændrede musiklivet i Danmark på flere måder:

- Musikken blev i højere grad udført af uddannede musikere i modsætning til de selvlærte spillemænd, og derved prægedes spillemåder (klangidealer, harmonik etc).
- Musikken blev en vare, som man betalte for.
- Bøndernes gamle bordun-instrumenter og trommen forsvandt gradvist (i hvert fald som danseinstrumenter), ligesom violinen omkring 1700 tallet blev bonde-spillemændenes hovedinstrument på bekostning af den gamle *gige/fedel/fejle/fiol*. (Men som et lille levn fra den gamle tid har violinen den dag i dag stadig sit eget navn, når den bliver håndteret af spillemænd – både på dansk, norsk, engelsk og tysk: *fiol, fele, fiddle, geige*). Resultatet blev, at bondespillemændenes foretrukne instrumenter omkring år 1800 nu var de samme som stadsmusikantens. Nemlig violin, klarinet, fløjte og cello.

Repertoiret blev i nogen grad mindre lokalt forankret og mere præget af, hvad der var på fremgang i Tyskland/Europa blandt adelen på herregårde og slotte. Sådan har det nu altid været, for musik og musikere rejser, og undervejs inspirerer begge hinanden!

Tidens modeluner bredte sig hurtigt igennem Europa, og det er derfor, at vi i Danmark i dag har et rigt materiale af melodi- og dansetyper som valse, polkaer, hopsaer, mazurkaer, polonaise, scottisher, rheinlændere, menuetter osv. Igennem tiderne har de forskellige danse- og melodyper fortrængt hinanden på skift alt efter, hvad der var det sidste nye.

Ofte startede de nye danse på herregårdenes baller, hvor de blev præsenteret af udenlandske omrejsende spillemænd eller stadsmusikanter. Udenfor stod de lokale bønder og spillemænd med ørerne op i mod plankeværket og lærte sig den »nye« musik og dertil hørende dans (deraf udtrykket »at planke« en melodi) - og gjorde den til sin egen. Det er også derfor, at man på tværs af sogne og landegrænser kan finde hundredvis af forskellige udgaver af den samme melodi. Hvor den oprindeligt kommer fra, og hvordan den først lød, er den store gåde... Så 'det sidste nye' kunne på den måde have været længe undervejs, før det nåede ud til randmråderne i Danmark.

4. Spillemandsmusikken efter 1850.

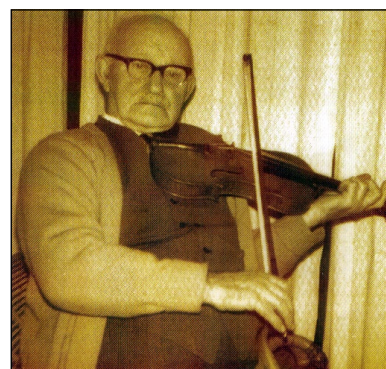
Spillemanden levede dengang oftest en slags dobbeltliv. Om dagen passede han sit borgerlige erhverv – som postbud, ligsynsmand, husmand, smed eller degn - og om aftenen og i weekenden spillede han til gilder ofte indtil

den lyse morgen. Dobbeltjobbet var nødvendigt, for som hovedregel kunne man ikke leve af kun at være landsbyspillemænd.

Spillemanden havde til gengæld høj status i lokalmiljøet. Skulle man holde bryllup, så var det om at bestille musik i god tid, selv før man bestilte tid hos præsten, for man kunne ikke holde et ordentligt gilde, uden at den lokale spillemand var der og sørgede for at lige netop den musik, som man kendte og holdt af der på egnen, blev spillet. Spilletjansen kunne godt være et risikabelt arbejde, for spillemanden var jo med til utrolig mange fester, og hvis han selv festede lidt for meget med hver gang, så risikerede han at falde til flasken.

Harmonikaen kommer til og får en stor udbredelse igennem det 20. århundrede - i Danmark især blandt spillemænd og festmusikere. Klaver, guitar, kontrabas, klarinet, fløjte og trommer bliver også anvendt blandt spillemænd, men ikke i nær så stor stil. Stadigvæk er det violinen, der er det foretrukne instrument. Ofte spiller man to violiner sammen, hvor den ene akkompagnerer den anden ved at spille akkorder samt lidt andenstemmer. Det har man nogle sjove udtryk for: Det kaldes at 'slå søm i', 'smide skidt på' eller 'at spille sekund'.

Man har igennem historien ofte oplevet, at kirken (bl.a. Indre Mission herhjemme) eller staten (i Irland og Rusland som en del af undertrykkelsen af folket) var



Læsø spillemanden Hartvig Mortensen (1891-1978).

modstandere af spillemandsmusik og dans og prøvede at forbyde det. Det er endda gået så vidt, at man indsamlede og brændte alle de instrumenter, man kunne få fat i. Sjovt nok havde det typisk den effekt, at sangkulturen med danseviser, sanglege og mundmusik (det at man traller eller 'didler' en instrumentalmelodi) blomstrede op, nu hvor man ikke havde instrumentalmusikken at danse til. Man kan ikke slå spillemændenes musik ihjel.

5. Spillemandsmusikken i dag

Spillemandsmusikken har på mange måder levet en slags skyggetilværelse parallelt med den »rigtige« musik, ikke mindst i

musikvidenskabelige kredse. Derfor er det også en stor glæde at spillemandsmusikken fra 2005 omsider kom med i gymnasielærernes bekendtgørelser i faget musik og siden 1998 er udbudt på linie med klassisk og rytmisk musik på konservatorierne.

Kært barn har mange navne: spillemandsmusik, folkemusik, folk, folkedansermusik, traditionel musik, kattejammer, osv. Når jeg holder mig til udtrykket spillemandsmusik her, så er det, fordi jeg synes, at det er den betegnelse, der bedst dækker den instrumentale traditionelle musik.

Af Jørgen Dickmeiss

KARL - SPILLEMAND GENNEM 4 GENERATIONER

I Thy boede der en gammel spillemand, der hed *Karl Skaarup*. Han spillede på en stor, hvid harmonika, pyntet med små perler, der ligner diamanter.

Første gang Karl spillede til dans, var han bare 4 år gammel. Han blev hentet af en ung dame, der satte ham op i en cykelstol på styret og spændte harmonikaen fast bagpå. Der var høstfest og en flok tjenestepiger og karle havde lyst til at danse, så lille Karl spillede til kl. 5-6 om morgenen. Og så cyklede den unge dame ham hjem igen.

Historien er sand, for Karl har selv fortalt den. Karl døde i 2013.

Han blev 89 år, og han nåede at spille musik i hele 85 år. Flere af melodierne og sangene, han har spillet gennem alle årene, har han lært af sin mor, da han var ganske lille. Hun var meget musikalsk og spillede både mundharmonika og citar og gik og sang hele tiden. Karl har også selv lært melodierne videre, bl.a. til musikerne i *Svøbsk*.

Til koncerten spiller vi også melodier, vi har lært af Karl.



Karl som ca. 10-årig.

Af Maren Halberg





LMS' aktiviteter er støttet af
STATENS KUNSTFOND

KONCERT



Svøbsk

KLASSER

STED

TIDSPUNKT

www.svobsk.dk